

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ЗДВН
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ЛЦДН у м. _____
(місто знаходження НКП)

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.
_____ В. М. Борнос
« ____ » _____ 20__ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

НА ТЕМУ:

Бюджетний дефіцит і управління ним

Освітній рівень “Бакалавр”

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Керівник роботи:

_____

(підпис)

І.Й. Плікус

(ініціали, прізвище)

Студент:

_____

(підпис)

К.Ю. Шкурко

(ініціали, прізвище)

Група:

Фдн-61гл

Суми
2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, проф.

_____ В. М. Боронос

« ____ » _____ 2020 р.

**ЗАВДАННЯ
до дипломної роботи**

Студент (-ка) групи Фдн-61гд інституту ЦЗДВН
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Шкурко Катерина Юріївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи: Бюджетний дефіцит і управління ним

Затверджено наказом по СумДУ № _____ від « ____ » _____ 2020 р.

Термін здачі студентом завершеної роботи « ____ » _____ 2020 р..

Вихідні дані до роботи: офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Міжнародного валютного фонду, країн економічного співробітництва та розвитку.

Зміст основної частини роботи (перелік питань, що підлягають розробці):

1. Динаміка бюджетного дефіциту в сучасних умовах: виклики та перспективи.
2. Аналіз бюджетного дефіциту в Україні.
3. Аналіз наслідків існування бюджетного дефіциту в Україні.
4. Аналіз динаміки дефіциту бюджету України.

Дата видачі завдання: « ____ » _____ 2020 р.

Керівник дипломної роботи: _____ . _____

(підпис)

Завдання прийнято до виконання « ____ » _____ 2020 р. _____

РЕФЕРАТ

Дипломна робота : 34 стор. 4 рис., 2 табл., 26 джерела

Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають у процесі формування та управління бюджетним дефіцитом.

Об'єкт дослідження – дефіцит бюджету та підходи до управління ним.

Метою роботи є аналіз дефіциту бюджету та ризиків його зростання в умовах економічної кризи.

Методи дослідження, що використані у роботі: метод логічного узагальнення, структурний метод, графічний метод, метод аналізу, синтезу, кореляційний аналіз.

У першому розділі роботи досліджуються фактори, що визначають динамку бюджетного дефіциту в сучасних умовах. Базуючись на результатах аналізу міжнародного досвіду розглядається сукупність ризиків зростання бюджетного дефіциту.

У другому розділі проводиться структурно-динамічний та економетричний аналіз бюджетного дефіциту в Україні

У третьому розділі роботи запропоновані перспективні напрямки регулювання обмеження бюджетного дефіциту

**БЮДЖЕТ, ДЕФІЦИТ, РИЗИКИ, ФАКТОРИ, МОДЕЛЮВАННЯ,
ОБМЕЖЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ**

Зміст

ВСТУП.....	5
1 ДИНАМІКА БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	7
1.1 Ризики зростання бюджетного дефіциту: аналіз міжнародного досвіду.....	7
1.2 Основні чинники зростання дефіциту бюджету в умовах кризи.....	11
2 АНАЛІЗ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В УКРАЇНІ.....	17
2.1. Аналіз наслідків існування бюджетного дефіциту в Україні.....	17
2.2 Аналіз динаміки дефіциту бюджету України.....	22
3 НАПРЯМКИ РЕГУЛЮВАННЯ ОБМЕЖЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ.....	26
ВИСНОВКИ.....	30
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	32

ВСТУП

Незважаючи на те, що довгостроковий макроекономічний вплив дефіциту бюджету є предметом дискусій, набагато менше дебатів щодо певних негайних, короткотермінових наслідків. Однак ці наслідки залежать від характеру дефіциту. Якщо дефіцит виникає через додаткові витратні проекти (наприклад, на інфраструктурні витрати чи гранти для бізнесу), тоді кошти забезпечують короткостроковий приріст операцій та прибутковість. Якщо дефіцит виникає через те, що надходження до уряду впали, чи то через зниження податків, чи зменшення ділової активності, відповідних стимулів не відбувається.

Питання бюджетного дефіциту є вкрай актуальним, особливо у період кризи, що супроводжується економічним падінням та потребою зростання витрат бюджету на подолання наслідків.

В усьому світі уряди проводили широкомасштабну політику збільшення витрат бюджету для підтримки громадян та бізнесу від наслідків карантинних обмежень. Економічна активність в країнах ОЕСР зменшилася на 20–30% у деяких країнах, навіть більше. Потреба одночасно впроваджувати швидкі, масштабні та інноваційні заходи підтримки, щоб зменшити цей вплив, потребує значних бюджетних коштів для субсидювання працівників та підприємств. Це призведе до зростання незапланованого дефіциту бюджету і збільшення фінансових стресів. У цій ситуації важливо не допустити глобальну фінансову кризу, запобігти перетворенню кризи охорони здоров'я на глибоку економічну і фінансову. Зараз розглядається два можливі сценарії: 1) стабілізаційний, коли вірус залишається під контролем та 2) песимістичний, коли друга хвиля швидкого поширення настає після 2020 р. Необхідна політика управління дефіцитом, щоб прийти до відновлення і недопущення значного спаду. Навіть якщо економічне зростання зросте у деяких секторах, загальна активність зменшиться.

Метою роботи є аналіз дефіциту бюджету та ризиків його зростання в умовах економічної кризи.

Для досягнення поставленої мети формулюванні такі завдання:

1. Проаналізувати ризики зростання бюджетного дефіциту з позиції міжнародного досвіду.
2. Узагальнити основні чинники зростання дефіциту бюджету в умовах кризи.
3. Провести аналіз наслідків існування бюджетного дефіциту в Україні.
4. Проаналізувати динаміку дефіциту бюджету України.
5. Виокремити напрямки регулювання бюджетного дефіциту бюджету.

Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають у процесі формування та управління бюджетним дефіцитом.

Об'єкт дослідження – дефіцит бюджету та підходи до управління ним.

Методи дослідження, що використані у роботі: метод логічного узагальнення, структурний метод, графічний метод, метод аналізу, синтезу, кореляційний аналіз.

Фактологічною основою роботи є: офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Міжнародного валютного фонду, країн економічного співробітництва та розвитку.

1 ДИНАМІКА БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

1.1 Ризики зростання бюджетного дефіциту: аналіз міжнародного досвіду

Спалах пандемії у 2020 році може вплинути на фіскальну позицію органів влади на державному та місцевому рівні як з боку видатків, так і з боку доходів. Що стосується витрат, місцева влада може зазнати серйозних наслідків у цій початковій фазі, що підштовхує попит на медичні послуги та витрати на громадський порядок через припинення роботи. З іншого боку, витрати на соціальний захист можуть впливати набагато довше, залежно від тривалості економічної кризи. Що стосується доходів, то для місцевих бюджетів може спостерігатися падіння доходів через зменшення економічної активності та зміни податкової політики. Як результат, місцеві бюджети можуть постраждати від подвійного впливу: від більших витрат і зниження податкових надходжень, що може порушити їх фіскальний баланс (така ситуація трапилася під час Великої рецесії). Не всі місцеві бюджети піддаються однаковим ризикам – більшу вразливість мають ті місцеві бюджети, які залежать від мінливої податкової бази та мають великі зобов'язання в галузі охорони здоров'я, громадської безпеки та соціального забезпечення.

Місцеві бюджети з більшою залежністю від податків, пов'язаних з економічною діяльністю будуть відчувати фінансові наслідки кризи, в тому числі зміни податкової політики.

В даний час місцеві бюджети отримують податкові надходження від власних джерел доходів, при цьому податки на доходи, майно та споживання є основними джерелами. Інші податки відіграють порівняно незначну роль. Сам перелік податків пов'язаний зі ступенем децентралізації. У країнах, де виплати податків затримуються, місцеві бюджети зазнають втрат доходів. Вплив відстрочки оподаткування на місцеві бюджети буде змінюватися відповідно до

відносної важливості відкладеного податку до бази оподаткування загальнодержавних податків. Аналогічно, вплив кризи на загальні доходи місцевих бюджетів буде змінюватися відповідно до еластичності доходів бази оподаткування. Наприклад, більша залежність місцевих бюджетів від податку на прибуток щодо податку на нерухомість характерна для країн з вищими рівнями субнаціональної фіскальної самостійності. Серед цих країн існує зворотна кореляція між еластичністю податку на прибуток та внеском податку на майно до податкової бази місцевих бюджетів що відповідає відповідній роботі [1]. Це говорить про те, що місцеві бюджети, які більше залежать від оподаткування доходів, зіткнуться з особливими ризиками. У країнах, де місцеві бюджети здебільшого покладаються на розподіл податків, ефект кризи може бути не таким відчутним оскільки розподіл податків зазвичай розраховується на доходи попереднього року.

Ступінь, в якій місцеві бюджети залежать від міжурядових трансфертів, також сильно різниться в різних країнах. Ці трансферти коливаються від 84% доходів місцевих бюджетів в Литві до менш ніж 10% в Ісландії. Здатність таких грантів захищати місцеві бюджети від фіскального впливу кризи залежить від того, чи мають вони проциклічні чи антициклічні тенденції, при цьому останні є більш захисними під час економічного спаду.

Крім податкової політики, ослаблення економічної активності також може негативно позначитися на державних доходах. Еластичність надходжень до місцевих бюджетів до економічної діяльності (ВВП) вища за 0,5 для всіх аналізованих країн і може досягати 1,2. На це впливає ступінь, в якому джерела доходу спираються на нестабільну податкову базу, таку як корпоративний чи особистий дохід. Інші податкові бази, такі як податки на нерухомість та споживання, як правило, менш схильні страждати від економічного спаду. Тим не менш, нинішня криза може змінити оцінену загальну еластичність. Під час періодів, пов'язаних з пандемією, які тягнуть за собою закриття комерційного та роздрібного бізнесу, податки на споживання та майно, які розглядаються як стабільні податкові бази, можуть вести себе більш непередбачувано. Як

результат, навіть місцеві бюджети, які більше залежать від цих “стабільних” джерел доходу, все ще можуть зазнати значних втрат доходу порівняно з фінансовою кризою 2008–2009 рр. Зменшення податкових надходжень за цей період перевищує скорочення ВВП у більшості країн. Більш конкретно, середнє співвідношення податків до ВВП в країнах ОЕСР знизилося на 1,4 % і змінювалося залежно від податкової системи країн [2].

Посилення тиску на ресурси бюджету на загальнодержавному рівні може призвести до проциклічного скорочення державних інвестицій.

Фіскальний баланс місцевих бюджетів від'ємний для восьми країн, що аналізуються, а в п'яти країн (Португалія, Німеччина, Чехія, Люксембург та Греція) профіцит перевищує 5% їх доходів. Загальнодержавні видатки не завжди є дискреційними, а збільшення витрат у поєднанні з негативними тенденціями щодо доходу може посилити дисбаланси. Як наслідок, у сучасному дуже непередбачуваному економічному середовищі банки можуть неохоче надавати місцевим бюджетам належну ліквідність.

Локальні фіскальні дисбаланси мають тенденцію коливатися менше, ніж центральні, що означає менший антициклічний ефект, ніж на рівні національного уряду. Дійсно, центральні уряди, як правило, мають більше можливостей для маневру та мають кращий доступ до фінансових ринків, тоді як у деяких країнах, особливо унітарних країнах, місцеві бюджети можуть дотримуватися суворих фіскальних правил та мати обмежену дохідність та витрати. Як результат, під час кризи місцеві бюджети можуть бути змушені скорочувати витрати, щоб дотримуватися фіскальних правил, створюючи таким чином проциклічний ефект [3].

На локальному рівні, як правило, інвестують більше, ніж центральні органи влади. Частка інвестицій у відсотках від загального доходу становить близько 15% на рівні загальнодержавного рівня та 5% на центральному рівні. Економічні спади, які створюють фіскальні дисбаланси, певною мірою виправляються на субнаціональному рівні завдяки значному зменшенню інвестицій. Ця ситуація не є ідеальною, оскільки місцеві бюджети відповідають

за майже половину державних інвестицій, що посилює кризу через проциклічний ефект.

Існує також інституційний ризик того, що фіскальні правила можуть завадити місцевим органам влади вживати необхідних заходів щодо зменшення ризиків втрати доходів. Метою фіскальних правил є пом'якшення фіскальних ризиків, що виникають на локальному рівні, шляхом накладення обмежень на фіскальну політику. Обмежувальний характер фіскальних правил, зокрема збалансованих бюджетних правил, викликає посилення проциклічності [4]. Гнучкість управління може допомогти пом'якшити проциклічність фіскальних правил та забезпечити адекватну фіскальну політику під час кризи. Більшість країн, які прийняли фіскальні правила на субнаціональному рівні, роблять це для запобігання боргових криз місцевих бюджетів, які можуть становити системні макроекономічні ризики [5; 6]. Місцеві бюджети, як правило, більш вразливі до кризових явищ, ніж центральний уряд. У них менше можливостей для маневру, оскільки вони не можуть вільно позичати і можуть мати менше можливостей щодо витрат і податків. Як результат, звільнення від фіскальних правил може бути необхідним під час кризи.

Негативний вплив кризи на загальнодержавні фіскальні залишки може бути покрито збільшенням міжбюджетних трансфертів або заборгованості місцевих бюджетів. Хоча в середньому їхні борги становлять лише близько 15% загального державного боргу та 15% ВВП, це може представляти велике навантаження на ці бюджети. Дійсно, у деяких країнах середній рівень місцевого боргу (вимірюється як відношення боргу до доходів) вже високий, у восьми країнах місцеві борги становлять понад один рік доходів, а в більш ніж половині країн вони перевищують 50% річних доходів [4].

Крім того, місцеві бюджети зазвичай сплачують більш високі відсоткові ставки, ніж центральні органи влади. Вони, як правило, обмежені повноваженнями змінити свою податкову політику, залежать від міжбюджетних трансфертів, мають незначні маневри щодо витрат і відповідають за ключові державні послуги, які не можуть бути налагоджені різко (наприклад, освіта,

охорона здоров'я, громадська безпека). Тому вони мають обмежені можливості контролювати свій фіскальний баланс.

Тим не менш, у більшості країн відсоткові виплати за місцевим боргом як частка їх доходів нижча за 2%. Лише у небагатьох країнах (Туреччина, Канада, Нова Зеландія та США) відсоткові виплати перевищують 4%, найвищим є США, де відсоткові виплати становлять близько 8% доходів місцевих бюджетів. Частка виплат відсотків у місцевих бюджетах, як правило, значно менша, ніж частка у бюджетах центрального уряду. Середній показник витрат на відсоткові платежі у відсотках до відповідного бюджету становить 1,5% для органів місцевого самоврядування порівняно з 5% для центральних органів влади.

1.2 Основні чинники зростання дефіциту бюджету в умовах кризи

Сьогодні місцеві бюджети є важливими учасниками впровадження заходів охорони здоров'я для запобігання поширенню коронавірусу (скринінг, моніторинг населення, кризові комунікації, скоординований догляд за вразливими групами населенням, забезпечення громадського порядку тощо), а в деяких країнах - надання медичного лікування та послуг для інфікованих (див. OECD, 2020a). У багатьох країнах місцева влада також є ключовим гравцем соціального захисту, надаючи фінансову підтримку громадянам, які не мають можливості працювати. Як і у випадку з кризою 2008-2009 років, це може призвести до гострого дефіциту, коли витрати місцевих бюджетів зростають, а їх доходи падають.

Незважаючи на те, що реакції щодо пом'якшення карантину централізуються на рівні центрального уряду, багато початкових дій у Китаї, Німеччині, Італії, Великобританії та США реалізовані на місцевому чи регіональному рівні. Початкові дії щодо уповільнення розповсюдження вірусу COVID-19 значною мірою поклалися на цілеспрямовані дії щодо утримання на національний рівень (наприклад, у Ломбардії, Італія). Штати та муніципалітети

США були провідними учасниками цього процесу - Каліфорнія, Нью-Йорк та Техас, а також багатьох інших регіонів..

На цій стадії потенційно більш затребувані суспільні послуги, пов'язані зі здоров'ям, громадським порядком та соціальним захистом і на етапі розповсюдження вірусів. Соціальні трансферти – це природна відповідь на зменшення доходів та безробіття, яке спричинить за собою закриття бізнесу у всій економіці. В середньому, регіональні та місцеві бюджети відповідають за 55% середніх по країні витрат на охорону здоров'я та безпеку, 38% витрат на охорону здоров'я та 15% витрат на соціальний захист.

Отже, питання дефіцитності місцевих бюджетів є актуальним для сучасного етапу.

Аналіз свідчить, що децентралізація охорони здоров'я варіює від нуля до майже 100% серед країн ОЕСР. На локальний рівень покладено понад 40% витрат на охорону здоров'я в десяти країнах, а понад 80% у таких країнах як Швейцарія, Данія, Італія, Швеція, Іспанія та Фінляндія. Зобов'язання щодо витрат на охорону здоров'я в багатьох країнах складні, і рішення одного рівня влади часто впливають на витрати на інший, тоді як багато обов'язків щодо прийняття рішень розподіляються між рівнями, що потребує міцної міжурядової координації.

Частка державних витрат на охорону громадського порядку та безпеки коливається в межах від нуля до 90%. Федеральні країни, як правило, децентралізують цю функцію більше, ніж унітарні: Швейцарія, Німеччина, США та Бельгія є федеративними країнами і є одними з країн, де локальні бюджети мають найвищу частку в цій статті витрат. Як результат, місцеві бюджети цих країн можуть зіткнутися з більш високим фінансовим тиском через їх зростання у період кризи.

Витрати на соціальний захист не такі децентралізовані, як витрати на охорону здоров'я та громадський порядок та безпеку. У половині країн ОЕСР децентралізовано менше 10% цього виду витрат. Це впливає із загальної

практики соціального забезпечення та захисту, яка найчастіше координується на національному рівні.

Прийняття рішень у галузі охорони здоров'я, як правило, покладається на центральний уряд, який має значні повноваження у багатьох аспектах надання медичних послуг. Центральні уряди несуть відповідальність за рішення щодо політичних аспектів охорони здоров'я, але мають менший контроль за рішеннями щодо вкладень, результатів та моніторингу послуг охорони здоров'я. У більшості країн влада на регіональному та місцевому рівні несе велику відповідальність за питання, пов'язані з вкладенням ресурсів. В середньому органи місцевого самоврядування мають мало повноважень щодо прийняття рішень у сфері охорони здоров'я, але несуть найбільшу відповідальність стосовно рішень щодо вкладів у сферу охорони здоров'я.

Завдяки децентралізованій структурі, в якій різні рівні влади вносять свій внесок у процес прийняття рішень, співпраця між різними рівнями влади є хорошою практикою для підвищення якості та ефективності наданої послуги шляхом кращого розподілу ресурсів. Незважаючи на те, що органи місцевого самоврядування в основному відповідають за внесок у стан охорони здоров'я, у критичних ситуаціях вони мають важливу роль, оскільки потенціал системи охорони здоров'я може бути завищений, а вкладення коштів обмежене. Таким чином, координація стає все більш важливою для досягнення кращого розподілу ресурсів, що робить дефіцитні ресурси доступними для людей

Податкові фактори зростання дефіциту

Органи місцевої влади вдаються до податкових пільг або на них впливають національні заходи цього напрямку. У ряді країн (наприклад, Аргентина, Австралія, Бельгія, Канада, Франція, Греція, Італія, Нідерланди, Норвегія та інші) центральні органи влади відтермінують виплату податків або зменшують податкові бази або ставки для підтримки бізнесу та вразливих груп громадян. Деякі з цих податків є податками, що сплачуються до місцевих бюджетів. Відтермінування податку на доходи фізичних осіб та переважно місцевих податків на майно безпосередньо впливає на органи місцевого самоврядування.

Питання відтермінування платежів за податків, які становлять основні доходи місцевих бюджетів іноді регулює центральний уряд (Литва, Австралія, Канада). Хоча в деяких країнах податкові органи чітко заявляють, що вони компенсують Місцева влада також є великим роботодавцем і тому може зіграти стабілізуючу роль. Зайнятість населення може працювати як буфер для зменшення негативного економічного ефекту, спричиненого падінням економічної активності. У деяких країнах, таких як Швейцарія, Бельгія, США та Німеччина, на місцевому рівні відповідають за 80% зайнятості.

Враховуючи весь ринок праці, місцеві органи влади також відіграють помітну роль. В середньому 10% робочої сили країн ОЕСР зайняті в місцевих органах влади. Ця частка збільшується приблизно до 20% у північних країнах. Таким чином, важливо, щоб органи влади на місцевому рівні мали можливість утримувати свій персонал, щоб зменшити негативний економічний вплив від потенційної гострої рецесії.

Деякі країни вже вживають заходів для підтримки місцевих бюджетів. Багато країн запровадили додаткові бюджетні заходи для їх підтримки, які загрожують великими додатковими витратами завдяки COVID-19, включаючи США, Фінляндію, Італію, Норвегію та Іспанію. В Австралії та Бразилії центральні уряди запропонували додаткову підтримку витрат на охорону здоров'я для місцевих бюджетів. У Швеції запропоновано пакет в розмірі 22 млрд. шведських крон для збільшення як загальних трансфертів для муніципалітетів, так і субсидій, спеціально пов'язаних з медичними та соціальними послугами.

Центральні банки також забезпечують надання ліквідності місцевим бюджетам. Програма Банку Канади дозволяє йому безпосередньо купувати цінні папери місцевого грошового ринку. У США Федеральній резервній системі дозволено придбати муніципальний борг, намагаючись полегшити економічне напруження в наслідок пандемії.

Досвід регулювання міжбюджетних відносин в умовах кризи

Створюються нові установи для забезпечення координації між рівнями влади. Необхідність координації була домінуючою силою внаслідок багаторівневих реакцій на пандемію, що спостерігалися. Австралія, Канада та Чилі активізували чи створили агенції, присвячені міжурядовій координації кризових ситуацій. Щодо аспекту координації, дигіталізація також відіграє перспективну роль, і такі країни, як Корея, використовують цифрові системи моніторингу та звітності для відстеження поширення вірусу. На рівні ЄС Європейський комітет регіонів визначив план дій, який включає запуск платформи обміну, щоб допомогти місцевим та регіональним лідерам ділитися своїми потребами та рішеннями, а також посилити взаємну підтримку між місцевими громадами по всій Європі. У країнах також були розроблені механізми координації. Наприклад, Іспанія створила міжвідомчу комісію для забезпечення координації у межах центрального уряду, а також міжтериторіальну комісію для співробітництва на різних рівнях влади.

Сьогодні усі країни вживають надзвичайних заходів для врятування життя та захисту зайнятості та громадян. Механізми координації є надзвичайно важливими, як і забезпечення достатньої ліквідності для уникнення банкрутств та проциклічної політики. Коли пандемію буде подолано, головний пріоритет перейде до подолання економічної кризи. Поточні прогнози ОЕСР показують, що початковий вплив стримуючих заходів може становити до 30% втрат від ВВП. Для вирішення цього питання ОЕСР закликає до створення "Глобального плану Маршалла", який підтримує працівників та людей та підтримує бізнес на плаву. Досвід кризи 2008-2009 рр. Показує, що важливо забезпечити, щоб місцеві бюджети не були змушені проводити проциклічну політику, що може погіршити економічну кризу. Місцеві бюджети є ключовими суб'єктами державних інвестицій та великим роботодавцем. Тому вони повинні бути ключовими суб'єктами в середньостроковій перспективі, щоб допомогти відновити національну економіку. У довгостроковій перспективі, по мірі одужання економіки, місцевим національним урядам потрібно буде брати участь у національній політиці консолідації. Застереження про уникнення, виправдані в

нинішніх обставинах, повинні бути замінені правилами після пандемії, коли економічні умови дозволяють, з необхідним виправленням протягом достатньо тривалого періоду.

2 АНАЛІЗ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз наслідків існування бюджетного дефіциту в Україні

Бюджетний дефіцит не є проблемою сам по собі. Основним питанням є наслідки бюджетного дефіциту – це зростання заборгованості. Рівень державного боргу, який є наслідком дефіциту бюджету може складати загрозу фінансовій стабільності, особливо зовнішні борги. Тому проаналізуємо як саме змінювався зовнішній борг України, які основні фактори його визначали. Одним із факторів нарощування зовнішнього боргу країни є бюджетно-податкові проблеми, дисбаланс бюджету, втеча капіталу, яка призводить до дефіциту валютних курсів і занепаду внутрішніх інвестицій. Для нерозвинених країн одним із факторів накопичення боргів є низький рівень внутрішніх доходів, тому що торгівля з розвиненими країнами нерівноправна. [9]

Необхідно підкреслити, що вибір факторів, які визначають стан зовнішнього боргу, являє собою складне завдання. Тому факторами пропозиції, що мають принциповий вплив на стан зовнішнього боргу, можна виділити наступні:

- 1) прями інвестиції;
- 2) курс гривні;
- 3) експорт;
- 4) імпорт.

Отже, з метою прогнозування та регулювання розміру зовнішнього боргу України, постає необхідність в управлінні зазначеними факторами.

На етапі специфікації економетричної моделі з використанням табличного редактора MS Excel було проведено аналіз факторів, які можна було б включити до моделі. Для цього були розглянуті такі показники (табл.2.1).

За допомогою стандартних вбудованих функцій MS Excel було визначено такі показники, чим доведено існування кореляційного зв'язку між факторами

економетричної моделі, а також виявлено необхідність логарифмування значень для отримання подальших результатів:

- коефіцієнт кореляції між розміром зовнішнього боргу та прямими інвестиціями у поточному році становить: $r_{yx1} = -0,56$
- коефіцієнт кореляції між розміром зовнішнього боргу та курсом гривні у поточному році становить: $r_{yx2} = 0,93$

Таблиця 2.1 – Вихідні дані до побудови економетричної моделі

Рік	Зовнішній борг, млн. грн. [Y]	Прямі інвестиції, млн. грн.	Курс гривні, грн.	Експорт, млрд. грн.	Імпорт, млрд. грн.
2008	544153	5604	6,2	548	1981,00
2009	720731	9891	6,9	1554	2767,00
2010	948056	10913	7,1	1737	2994,00
2011	913345	4816	7,9	2065	3089,00
2012	1082569	6495	8	2840	3000,00
2013	1316600	7207	9,7	4888	6116,00
2014	1408889	8401	9	5294	10427,00
2015	1454931	4499	16	6897	12400,00
2016	1566728	410	18,5	7666	13749,00
2017	1979458	2982	26,5	7714	13972,00
2018	2383182	3558	27,2	3268	13721,00

Джерело: Побудовано на основі [7].

- коефіцієнт кореляції між розміром зовнішнього боргу та експортом у поточному році становить: $r_{yx3} = 0,64$
- коефіцієнт кореляції між розміром зовнішнього боргу та імпортом у поточному році становить: $r_{yx4} = 0,89$

На основі проведених розрахунків, зроблено такі висновки:

- між розміром зовнішнього державою боргу та прямими інвестиціями спостерігається значний обернений зв'язок – тобто збільшення прямих інвестицій призводить до зменшення розміру зовнішнього боргу;
- між розміром зовнішнього боргу та курсом гривні існує значний зв'язок – тобто при збільшенні курсу гривні розмір боргу також збільшується;
- між розміром зовнішнього боргу та такими показниками, як експорт, імпорт існує значний зв'язок.

Відібрані основні макроекономічні чинники впливу зовнішнього боргу на економетричну модель:

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 x_{1\log} + \beta_2 x_{2\log} + \beta_3 x_{3\log} + \beta_4 x_{4\log} + \beta_5 x_{5\log} + \beta_6 x_{6\log} + \varepsilon_t, \quad (2.1)$$

$x_{1\log}$ – розмір прямих інвестицій;

$x_{2\log}$ – розмір курсу гривні;

$x_{3\log}$ - розмір експорту;

$x_{4\log}$ - розмір імпорту;

ε – стохастична складова моделі.

Оцінювання параметрів моделі за станом зовнішнього боргу здійснювалося з допомогою однокрокового методу найменших квадратів з використанням вбудованого пакету «Аналіз даних» табличного редактора MS Excel як для звичайної багатofакторної лінійної моделі. Враховуючи вищенаведене, оцінене рівняння якої має вигляд:

$$y_t = 149383,32 + 34,94x_{1\log} + 48173,36x_{2\log} - 17,68x_{3\log} + 51,17x_{4\log} \quad (2.2)$$

Регрессионная статистика									
2	Множественный R	0,954624092							
3	R-квадрат	0,911307157							
4	Нормированный R-квадрат	0,852178595							
5	Стандартная ошибка	209519,5598							
6	Наблюдения	11							
7									
Дисперсионный анализ									
		df	SS	MS	F	Значимость F			
10	Регрессия	4	2,7063E+12	6,76576E+11	15,41230036	0,002605139			
11	Остаток	6	2,63391E+11	43898445920					
12	Итого	10	2,96969E+12						
	Коэффициенты	Стандартная ошибка	t-статистика	P-Значение	Нижние 95%	Верхние 95%	Нижние 95,0%	Верхние 95,0%	
14	Y-пересечение	149383,3244	344584,1653	0,43351767	0,679791276	-693783,7518	992550,4006	-693783,7518	992550,4006
15	Переменная X 1	34,94407021	31,1074912	1,123332961	0,304223015	-41,17321852	111,0613589	-41,17321852	111,0613589
16	Переменная X 2	48173,35695	21291,25198	2,262589207	0,064318977	-3924,459759	100271,1737	-3924,459759	100271,1737
17	Переменная X 3	-17,68504571	56,96423874	-0,310458739	0,766713758	-157,0715163	121,7014249	-157,0715163	121,7014249
18	Переменная X 4	51,17281709	44,52121775	1,149402907	0,294135642	-57,76667804	160,1123122	-57,76667804	160,1123122

Рисунок 2.1 – Результати пакету «Аналіз даних» для дистрибутивно-логарифмованої моделі

Джерело: Побудовано автором самостійно.

Основний показник регресії r-квадрат демонструє якість моделі, при чому залежність менше 0,5 є прикладом недоцільної моделі. У нашому випадку r-квадрат рівний 0,91, тому модель є досить якісною (рис. 2.1). Побудована економетрична модель ще є адекватною оскільки $F^* = 15,41$, і це дозволяє використовувати її з метою прогнозування.

На основі запропонованої економетричної моделі створюються умови для регулювання обсягу зовнішнього боргу і формування управлінських рішень, спрямованих на зменшення його розмірів. Завдяки цьому стає можливим, регулюючи обсяг показників, що досліджувалися, впливати на результуючий показник, що характеризує діяльність економіки країни. Результати прогнозного дослідження представлено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Результати прогнозування розміру зовнішнього боргу, млн. грн.

Показники	Варіанти прогнозу				
	1	2	3	4	5
Частка зміни показника x1	1	0,99	1,01	1	1,01
Прогнозна кількість прямих інвестицій в Україну	3284	3251,16	3316,84	3284	3316,84
Частка зміни показника x2	1	0,99	1,01	1,01	1
Прогнозний курс	3264	3231,36	3296,64	3296,64	3264
Частка зміни показника x3	1	0,99	1,01	1,01	1
Прогнозна кількість експорту	132	130,68	133,32	133,32	132
Частка зміни показника x4	1	0,99	1,01	1,01	1
Прогнозна імпорту	359216,1	355623,939	362808,261	362808,261	359216,1
Прогнозний борг	942353,11	454148	926463,23	1487462,55	1396712,86

Джерело: Розраховано автором самостійно.

Виходячи з даних табл. 2.2, варіант прогнозу на основі дистрибутивно-лагової моделі унаочнює величину розміру держаного боргу на 2018 р. у сумі

942353,11 млн. грн. За даними сайту Мінфін визначено, що на 31 грудня 2018 року граничний обсяг державного боргу складе в сумі 1397217, 8 млн. грн.

Так, якщо регулюючі дії держави будуть спрямовані на одночасне зменшення розмірів кількості прямих інвестицій в Україну та показника імпорту, представлених відповідно в таблиці 6 на 1% і збільшення курсу та показника експорту на 1%(варіант прогнозу 2), то прогнозована сума державного боргу становитиме 454148 млн. грн. Враховуючи сказане, сума боргу буде зменшуватися, що свідчить про доцільність зазначеної регулюючої дії.

Якщо розглядати регулюючі дії, пов'язані зі збільшенням на 1% розмірів показників прямих інвестицій та показника імпорту, (варіант прогнозу 3) та зменшенням на 1% курсу гривні та показника експорту то отримаємо прогнозні значення державного боргу на 2018 р. відповідно в розмірі 926463,23 млн. грн. Як видно, найкраще прогнозоване значення величини зовнішнього боргу спостерігається у варіанті прогнозу 2.

На даний етап розвитку економіки України можна стверджувати, що зовнішній державний борг є невід'ємною складовою фінансових систем переважної більшості країн світу, дієвим інструментом у механізмі макроекономічного регулювання та інструментом реалізації економічної стратегії держави.

У ході дослідження доведено, що основними причинами залучення країною фінансової допомоги у вигляді зовнішніх запозичень є дефіцити державного та платіжного балансів, бюджетно-податкові проблеми держави, втеча капіталу, яка призводить до дефіциту валютних ресурсів та зменшення внутрішніх ресурсів, низький рівень внутрішніх доходів, дефіцит торговельного балансу та ін.

Проаналізувавши фактори, що мають принциповий вплив на обсяг державного боргу України (прямі інвестиції, курс гривні, експорт та імпорт) дійшли до висновку, що між розміром зовнішнього боргу та прямими інвестиціями існує значний обернений зв'язок – тобто збільшення прямих інвестицій призводить до зменшення розміру зовнішнього боргу, а при

збільшенні валютного курсу, експорту та імпорту зовнішній борг навпаки збільшується.

Запропонована економетрична модель зміни обсягу державного боргу України дає можливість, на основі фактичного стану зовнішнього боргу, спрогнозувати регулюючі дії держави щодо регулювання обсягу зовнішнього боргу та удосконалене управління ним.

2.2 Аналіз динаміки дефіциту бюджету України

Після прийняття змін до державного бюджету у квітні 2020: доходи були знижені на 11%, витрати зросли на 6%, а дефіцит виріс до 300 млрд грн. Порівняно з динамікою за попередні роки (рис. 2.2) це досить суттєво.

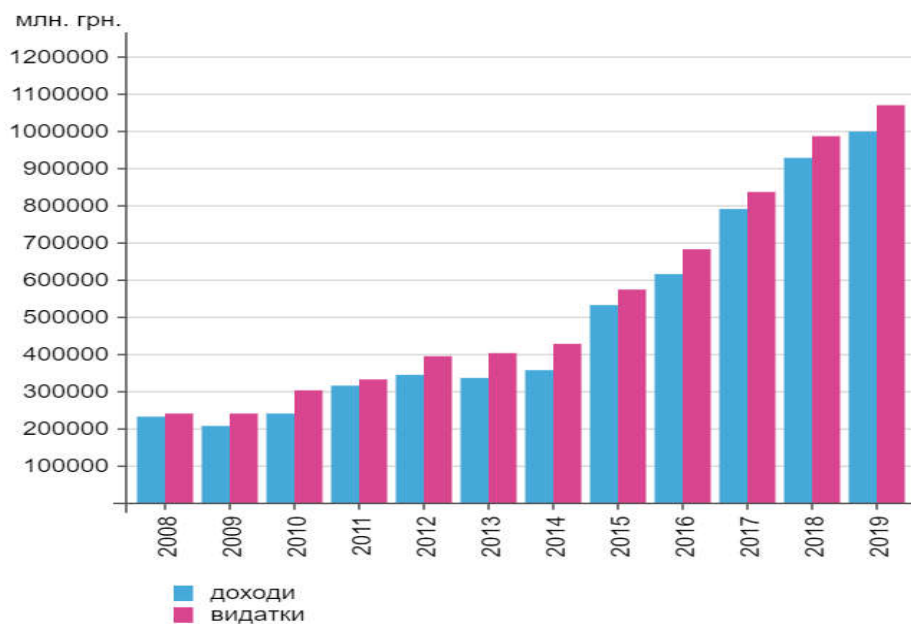

Рисунок - 2.2. Доходи та видатки державного бюджету

Щоб ефективно контролювати розмір витрат необхідно запроваджувати фіскальні правила, зокрема обмеження співвідношення боргу до ВВП та відношення дефіциту до ВВП. Отже, державні фінанси можуть мати дефіцит в умовах спаду, але коли економіка виходить на траєкторію зростання, потрібно дотримуватися бездефіцитності.

В Україні ці умови не завжди виконувалися і був первинний дефіцит у період зростання економіки (у період 2004-2007 рр. зростання було дуже високим). Після 2005 р. борг зростає внаслідок існування дефіциту (рис. 2.3) і лише реструктуризація заборгованості у 2015 році у поєднанні з виваженою фіскальною політикою та підтримкою МВФ, дозволили Україні знизити співвідношення боргу до ВВП.

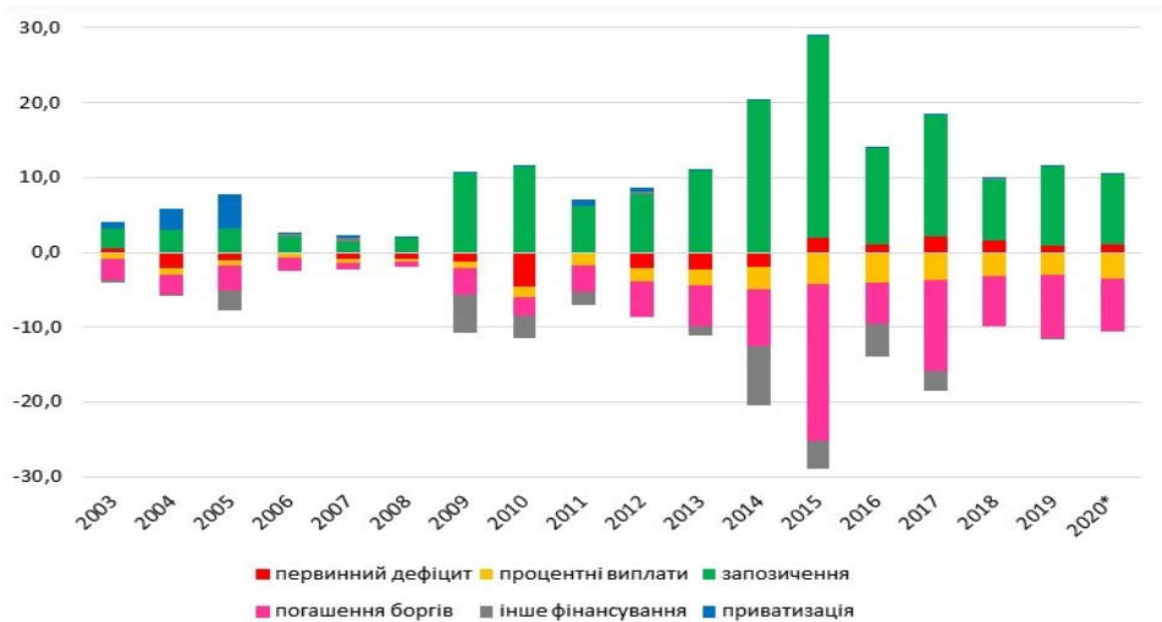

Рисунок 2.3 - Обсяги дефіциту та структура погашення боргових зобов'язань

Заміщення існуючого боргу новим є можливим за таких умов: процентні виплати не виходять з-під контролю, тобто доходи уряду збільшуються швидше чи так само, як і процентні платежі та є можливість позичати – потенційний кредитор. Як показано на рисунку 3, щороку уряду України доводилося повертати досить значні суми. Проте він також мав змогу продовжувати борг за допомогою нових запозичень.

Аналіз періодів кризи, свідчить, що фактичні темпи зростання дуже розходилися з прогнозами через зовнішні чинники. На рисунку 2.4. видно, що у період 2009 року уряд утримувався від великих витрат, що дало можливість навіть зменшити дефіцит (на 36% у номінальному вираженні).

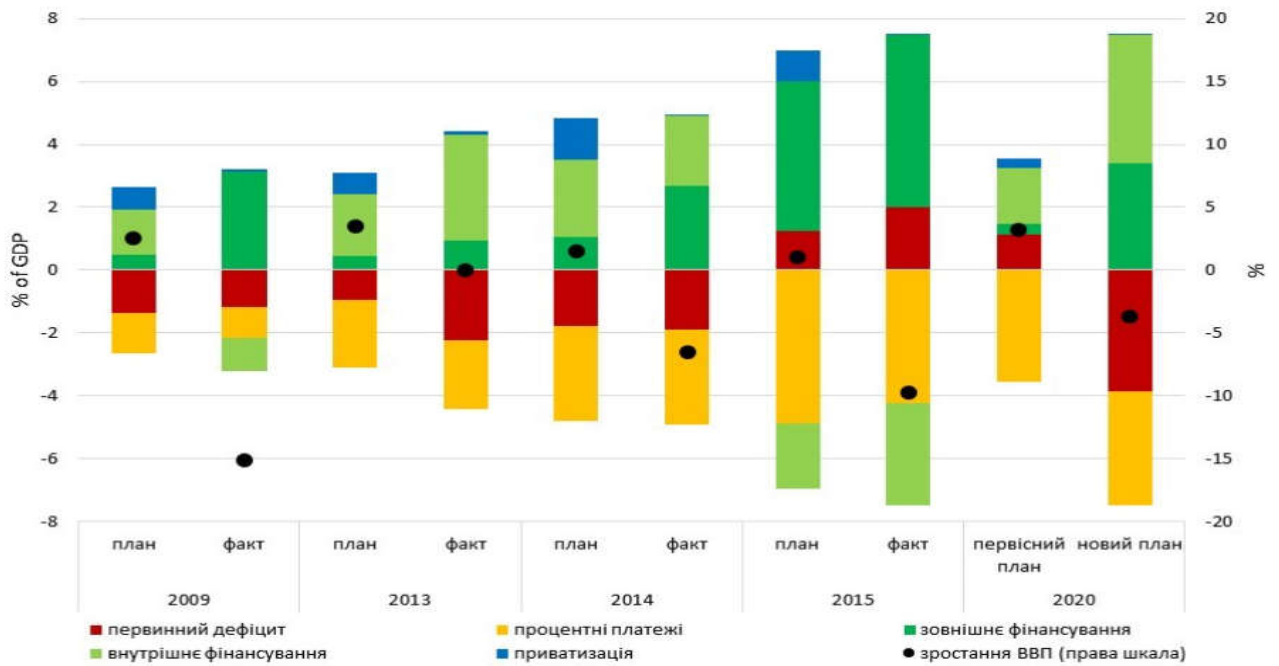

Рисунок 2.4 - Фінансування дефіциту державного бюджету України у кризові періоди, % ВВП.

У 2015 році реструктуризація частини боргу дозволила зменшити процентні платежі. З рисунку видно, що зовнішні запозичення використовувалися для покриття дефіциту. Також у 2009 та 2015 роках не застосовувалися фіскальні стимул, що могло спричинити поглиблення економічного спаду. Тоді, Україна мала можливість лише запозичувати у МВФ та інших міжнародних фінансових організацій. Однак можна знаходити внутрішні резерви шляхом зменшення корупції, підвищення ефективності витратків.

Ситуація, яка склалася у період карантину, є більш складною, адже, коли економіка припиняє працювати, тіньовий сектор також зупиняється і, отже, не може бути «подушкою безпеки». Сьогодні необхідно також значні кошти на охорону здоров'я, а також підтримку громадян та бізнесу.

Наприкінці 2019 року Міністерство фінансів планувало запозичити \$13,5 мільярдів у 2020 році для погашення \$10,4 мільярда державного боргу та фінансування дефіциту бюджету у розмірі близько 2,4% ВВП. Нова версія

бюджету базується на припущенні падіння ВВП на -3,7% та відповідному падінні доходів. Вона також включає стимулювання бюджету та економіки. Для цього потрібно запозичити майже \$22 мільярди для погашення боргу та фінансування дефіциту в розмірі 7,5% ВВП. Однак, як показано на рисунку 5, ситуація виглядає краще, ніж у 2015 році, коли Україна втратила частину своєї території та майже 9% ВВП

3 НАПРЯМКИ РЕГУЛЮВАННЯ ОБМЕЖЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ

В умовах зростання навантаження на бюджет і зростання імовірності бюджетного дефіциту та боргу, необхідно реалізувати ряд заходів, які б зменшили фіскальні ризики та унеможливили зростання боргового навантаження. Аналіз прогресивного досвіду країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) дозволяє виділити таку практику як створення незалежних фіскальних установ.

Незалежні фіскальні установи (незалежні бюджетні бюро та фіскальні ради НФУ) були створені в усіх країнах ОЕСР для надання незалежного аналізу фіскальної політики та її ефективності, таким чином сприяючи фіскальній прозорості, обґрунтованій фіскальній політиці та стійким державним фінансам.

Для багатьох країн ОЕСР масштаб уповільнення економічного зростання та надзвичайної підтримки домогосподарств та бізнесу є найбільшим в історії мирного часу, що перевищує короткотерміновий економічний шок та реакцію фіскальної політики під час світової фінансової кризи, результатом якої стало створення незалежних фіскальних установ. Для окремих НФУ, що створених за останнє десятиліття, пандемія COVID-19 і пов'язані з нею кризові явища – це перша криза, з якою вони стикаються.

НФУ швидко відреагували на початок кризи, надавши відповідний аналіз своїм зацікавленим сторонам. НФУ, які опублікували заяви про кризу, були одностайними у своїх оцінках щодо відповідності значних фіскальних реакцій на кризу. Наприклад, аналіз Управління бюджетної відповідальності Великої Британії (OBR) оцінив, що вжиті зараз заходи, хоча і витратні з точки зору впливу на рівень запозичень, у довгостроковій перспективі коштуватимуть дешевше, ніж вплив ситуація, за якої не вжито жодних заходів для підтримки економіки. У той же час НФУ попередили, що як тільки криза закінчиться, країнам потрібно буде забезпечити повернення державних фінансів на належний рівень стійкості.

Оскільки НФУ працюють над оцінкою економічного та фіскального плану, законодавчі органи вирішують оперативні проблеми, що виникають внаслідок кризових явищ, викликаних пандемією. Крім того, нагальність проблем змусили багато країн змінити процедури законодавчого розгляду з метою прискорення прийняття рішень. НФУ відіграють і продовжують грати вирішальну роль у підтримці законодавчих органів у оцінці ризиків.

Можна виокремити чотири основні функції НФУ, що реалізують під час кризи:

1. Забезпечення швидкого аналізу економічного та/або бюджетного впливу пандемії, в тому числі короткі самооцінювання, відповіді на запити комітетів та окремих законодавців, економічні та фіскальні прогнози в режимі реального часу, аналіз економічного та фіскального сценаріїв та оцінки припущень державного планування.

2. Контроль за активізацією та впровадженням запобіжних застережень, коли уряди рухаються до призупинення фіскальних правил у відповідь на пандемію.

3. Оцінювання та перевірка офіційних даних на основі законодавства про надзвичайні ситуації або на вимогу законодавців.

4. Забезпечення прозорості та відповідальності за надзвичайні процедури, які, запровадили уряди та законодавчі органи для прискорення реагування на кризу.

Усі дії відповідають мандатам НФУ ОЕСР, але їх точна форма може бути специфічною для кризового часу.

Основні функції незалежних фінансових установ

1. Надання швидкого аналізу, в тому числі самостійні аналітичні ініціативи, безпосередня підтримка законодавчих органів в аналізі бюджету та інформуванні громадськості; безпосередня підтримка законодавчих органів в аналізі бюджету на запити від комітетів та окремих законодавців, фіскальні прогнози (офіційні та альтернативні прогнози); аналіз економічного та

фіскального сценаріїв – безпосередня підтримка законодавчих органів в аналізі бюджету; оцінки припущень державного планування.

2. Моніторинг активації та впровадження заходів, в тому числі моніторинг дотримання фіскальних правил.

3. Законодавство про надзвичайні витрати Роль у витратах на політику

4. Сприяння прозорості та підзвітності

Багато урядів оголосили пакети поетапно, реагуючи на вплив COVID19 у міру їх розвитку. Були запроваджені такі заходи:

У більшості випадків країни ОЕСР прийняли багатоканальну відповідь, збільшивши видатки, взявши на себе зобов'язання підтримувати економічну діяльність та застосовувати нефіскальні заходи, такі як регулювання. Відповіді застосовані до трьох груп: бізнес та працівники, домогосподарства та фізичні особи, галузі та сектори.

Підтримка бізнесу та службовців була зосереджена на підтримці грошового потоку підприємств шляхом відстрочення або зменшення зобов'язань з податкових витрат та збільшення доступу до кредитів. Підтримка службовців була завдяки центральним банкам, що фінансуються державою, замість заробітної плати та за рахунок скорочення або усунення періоду очікування доступу до державних виплат. Заходи реагування підтримують ліквідність, знижують витрати на ведення бізнесу та поширюються на бізнес-консультаційні послуги.

Підтримка домогосподарств та окремих осіб надала пріоритет літнім, незахищеним та особам, які надають догляд за дітьми та іншими членами домогосподарств. Підтримка здійснюється у вигляді прямих платежів та цільової допомоги на опалення та інші витрати. Зі збільшенням тривалості пандемії уряди доповнювали початкові відповіді за допомогою фінансової підтримки неурядових організацій, що надають соціальні послуги домогосподарствам та особам, а також спеціальним групам у громаді, таких як інваліди та бездомні.

В рамках підтримки галузей та секторів сектор охорони здоров'я отримав пріоритет для забезпечення доступу до додаткових ресурсів. У деяких випадках

сектор освіти також отримав додаткові ресурси, оскільки уряди заохочували навчання та перепідготовку. Відповіді на галузеву підтримку ґрунтуються на кожній характеристиці економіки, наприклад, експортних галузях, на які негативно впливають обмеження руху людей та товарів.

Багато бюджетних заходів збільшили зобов'язання та зобов'язання за урядовими балансами за рахунок позик та гарантій. Якщо зазначено, позики були за нульовою або мізерною процентною ставкою. Посередництво позик та гарантій відбулося через існуючі канали у фінансовому секторі, наприклад, комерційні та державні банки. Загалом, позики забезпечують доступ до додаткового фінансування, а гарантії компенсують можливу зміну профілю ризику кредитного портфеля.

Нефіскальні заходи включали такі норми, як регулювання заморожування орендної плати за житлове житло та власність, а також контроль за цінами на енергоносії

ВИСНОВКИ

Короткострокове збільшення дефіциту державного бюджету є інструментом подолання наслідків економічної кризи і не несе в собі загрози для макрофінансової стабільності. Місцеві бюджети з більшою залежністю від податків, пов'язаних з економічною діяльністю будуть відчувати фінансові наслідки кризи, в тому числі зміни податкової політики. В даний час місцеві бюджети отримують податкові надходження від власних джерел із цілого ряду доходів, при цьому податки на доходи, майно та споживання є основними джерелами. Вплив кризи на загальні доходи місцевих бюджетів буде змінюватися відповідно до еластичності доходів бази оподаткування.

Локальні фіскальні дисбаланси мають тенденцію коливатися менше, ніж центральні, що означає менший антициклічний ефект, ніж на рівні національного уряду. Дійсно, центральні уряди, як правило, мають більше можливостей для маневру та мають кращий доступ до фінансових ринків, тоді як у деяких країнах, особливо унітарних країнах, місцеві бюджети можуть дотримуватися суворих фіскальних правил та мати обмежену дохідність та витрати. Як результат, під час кризи місцеві бюджети можуть бути змушені скорочувати витрати, щоб дотримуватися фіскальних правил, створюючи таким чином проциклічний ефект

Існує також інституційний ризик того, що фіскальні правила можуть завадити місцевим органам влади вживати необхідних заходів щодо зменшення ризиків втрати доходів.

Завдяки децентралізованій структурі, в якій різні рівні влади вносять свій внесок у процес прийняття рішень, співпраця між різними рівнями влади є хорошою практикою для підвищення якості та ефективності наданої послуги шляхом кращого розподілу ресурсів. Незважаючи на те, що органи місцевого самоврядування в основному відповідають за внесок у стан охорони здоров'я, у критичних ситуаціях вони мають важливу роль, оскільки потенціал системи охорони здоров'я може бути завищений, а вкладення коштів обмежене. Таким

чином, координація стає все більш важливою для досягнення кращого розподілу ресурсів, що робить дефіцитні ресурси доступними для людей/

На даний етап розвитку економіки України можна стверджувати, що зовнішній державний борг є невід'ємною складовою фінансових систем переважної більшості країн світу, дієвим інструментом у механізмі макроекономічного регулювання та інструментом реалізації економічної стратегії держави.

У ході дослідження доведено, що основними причинами залучення країною фінансової допомоги у вигляді зовнішніх запозичень є дефіцити державного та платіжного балансів, бюджетно-податкові проблеми держави, втеча капіталу, яка призводить до дефіциту валютних ресурсів та зменшення внутрішніх ресурсів, низький рівень внутрішніх доходів, дефіцит торговельного балансу та ін.

Проаналізувавши фактори, що мають принциповий вплив на обсяг державного боргу України (прямі інвестиції, курс гривні, експорт та імпорт) дійшли до висновку, що між розміром зовнішнього боргу та прямими інвестиціями існує значний обернений зв'язок – тобто збільшення прямих інвестицій призводить до зменшення розміру зовнішнього боргу, а при збільшенні валютного курсу, експорту та імпорту зовнішній борг навпаки збільшується.

Запропонована економетрична модель зміни обсягу державного боргу України дає можливість, на основі фактичного стану зовнішнього боргу, спрогнозувати регулюючі дії держави щодо регулювання обсягу зовнішнього боргу та удосконалене управління ним.

Ситуація, яка склалася у період карантину, є складною, адже, коли економіка припиняє працювати, тіньовий сектор також зупиняється і, отже, не може бути компенсувати падіння. Сьогодні необхідно також значні кошти на охорону здоров'я, а також підтримку громадян та бізнесу.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Адонін С. В. Особливості дефіциту державного бюджету України на сучасному етапі / С. В. Адонін, В. А. Ізюмська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – С. 108-111.
2. Баженова Ю.В. Моделювання впливів монетарної та фіскальної політики на економіку України за допомогою відкритої динамічної стохастичної моделі загальної рівноваги. Економіка і держава. 2012. № 7(79). С. 33–36.
3. Бюджетний дефіцит України, причини і шляхи його скорочення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/35_NOBG_2013/Economics/15_153141.doc.htm
4. Бюджетний кодекс України : за станом на 20 лютого 2016 р. – К. : ЦУЛ, 2016. – 480 с.
5. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, А. Ю. Рудик та ін.] ІБСЕД Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. – К. – 2017. – 31 с.
6. Дем'янишин В. Бюджетний дефіцит та його вплив на кризову ситуацію в Україні. Вісн. Терноп. держ. екон. ун-ту. 2015. № 5. С. 120–123.
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Звітність про виконання бюджетів / Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.
9. Коляда Т. А. Джерела фінансування дефіциту бюджету: тенденції у застосуванні та виклики для стабільності державних фінансів України / Т. А. Коляда // Бізнес Інформ. – 2015. – №2. – С. 215-222.
10. Коляда Т.А. Управління державним боргом у контексті стабілізації державних фінансів України. Економічний часопис–XXI. 2015. № 7–8(1). С. 82–85.

11. Коляда Т.А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика: монографія. Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. 396 с.
12. Матвійчук Н. М. Особливості бюджетного дефіциту України в сучасних умовах / Н. М. Матвійчук, Н. Ю. Бурлачук, Л. М. Маршук // Молодий вчений. – 2015. – С. 31-33.
13. Мацедонська Н. Зарубіжний досвід управління бюджетним дефіцитом / Н. В. Мацедонська // Глобальні і національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 3. – С. 732-735.
14. Мигович Т. Роль видатків бюджетів у соціально-економічному розвитку України / Т. Мигович // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2010. – № 6. – С. 36-43.
15. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
16. Офіційний веб-сайт European Business Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua>.
17. Сидоренко О. О. Бюджетний дефіцит України і шляхи подолання [Електронний ресурс] / О. О. Сидоренко, М. О. Бабиш. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/30_OINXXI_2013/Economics/15_147246.doc.Htm
18. Colin, C. and B. Brys. Population ageing and sub-central governments: long-term fiscal challenges and tax policy reform options”, OECD Working Papers on Fiscal Federalism. 2019. No. 30.
19. Tax and Fiscal Policy in Response to the Coronavirus Crisis: Strengthening Confidence and Resilience. Tackling Coronavirus (CONVID-19). OECD (2020с)
20. Making the Most of Public Investment in a Tight Fiscal Environment: Multi-level Governance Lessons from the Crisis, OECD Multi-level Governance Studies, OECD Publishing, Paris, 2011. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264114470-en>.

21. OECD. Fiscal rules for sub-central governments. Fiscal Federalism 2014, OECD, Paris. 2013
22. The Territorial Impact of COVID-19: Managing the Crisis Across Levels of Government. Tackling Coronavirus (CONVID-19), OECD (2020a). URL: www.oecd.org/coronavirus/.
23. Herold, K. Insolvency Frameworks for Sub-national Governments. OECD Working Papers on Fiscal Federalism, 2018. No. 23.
24. Government finance statistics / Eurostat Statistical books. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
25. Regulation 1177/2011 amending Regulation 1467/97: On speeding up and clarifying the implementation of the excessive deficit procedure.
26. Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact (Amsterdam, 17 June 1997). Official Journal. 2014. P. 236.